

S Ö D E R G Ä R D E N .

Södergården, Tobaksmonopolets studiehem, har vuxit ut ur personal-konsulentarbetet vid Tobaksmonopolet och är liksom Barnkrubban och Barnavårn en gren av det sociala arbetet där. När personalkonsulent-arbetet börjat vid Tobaksmonopolet 1915 och 1918, kändes det ganska snart nödvändigt att få en plats, där man kunde sammanträffa med de anställda och bereda möjligheter för en god användning av fritiden.

Man fick då disponera en tom våning, vars kontrakt Tobaksmonopolet varit tvunget att överta från en liten cigarettfabrik. Med hjälp av och i samarbete med Stockholms stugfolk (en förening av kvinnor från skilda arbetsområden med syfte att arbeta fram semesterhem åt industri-arbeterskor) gjordes våningen med enkla medel trevlig och användbar. Inredningen var ytterst anspråkslös men hemtrevnaden icke dess mindre stor. Tobaksmonopolets bidrag var i början endast hyran, men snart även lyse och värme. Under ett år bedrevs verksamheten till stor del med cavlönad arbetskraft. I jan. 1917 förlades en av Stockholms stads yrkes-skolor för husligt arbete dit, och när sedermera denna typ av yrkes-skolor upphörde, övertog Tobaksmonopolet själv kostnaden för dessa kurser på Södergården.

När så småningom Tobaksmonopolet alltmer helt övertagit finansieringen av Södergården, blev också konsekvensen att rekryteringen av deltagare i kurser och samkväm skedde alltmera inom Monopolet. Arbetet bedrevs genom praktiska och teoretiska kurser, genom klubbar och samkväm, sångkör och amatörteater. De praktiska kurserna ha varit mycket uppskattade. Det har funnits kurser i hushåll, sömnad, strykning, hatt-sömnad m.m. För industrins husmödrar, för vilka hemarbetets tid är starkt begränsad, gäller det att kunna arbeta rationellt och skickligt. Kurserna i såväl matlagning som sömnad bidra även att stärka hemmens ekonomi. För att ej tala om den glädje det ger att få arbeta med sådant, som hör ihop med hemmet och barnen.

Kamratlivet är alltid ett stort och rikt glädjeämne. Många, som man bara hastigt rusat förbi under arbetsdagens jäkt, lär man under samvaron på Södergården känna och värdera och finna gemensamma intressen med. Sådant betyder ej litet för arbetsplatsens goda kamratskap och vänliga anda. Samhörigheten växer sig stark och levande. En reflex av glädjen från gemensamma upplevelser kan förnimmas över nästa arbetsdag. Att man har någon, som delar minnet av en glad upplevelse, stärker glädjen och ger de goda intrycken ökad betydelse.

Om goda föreläsningar och väl valda ämnen i studiecirkelarna bjudas en på nära håll, finner man lättare dit, än om man med möda och ansträngning skall söka och välja.

På en sådan fri hemgård och i nära anslutning till en arbetsplats ha ämnen fritt kunnat väljas, som haft ett särskilt intresse vid en viss tidpunkt. Goda lärare ha ock kunnat anlitas. Man har även kunnat samla företagets arbetsledare och förmän till föredrag och samkväm.

Genom att ungdomen, tidigt fått smak på det verkligt värdefulla, har det sämre och dåliga nöjeslivet berövats sin dragningskraft.

Språkstudierna ha flera gånger sporrats av resplaner, som också sedan blivit verklighet, så har grupper rest till passionsspelen i Oberammergau och till England. Genom ett stipendium från Sverige-Amerikastiftelsen har en av de anställda kunnat vistas en längre tid vid ett college i Amerika.

Fria grupper, som haft sin egen ledning, ha också levat sitt rika, självständiga liv på Södergården, t.ex. folkdanslaget, olika elevringar från folkhögskolor, fackföreningens studiecirkel och låt oss ej glömma amatörteatern i dess glansperiod, då det förekom verkligt förnämliga föreställningar. Sångkören blev vida uppskattad för sina kultiverade prestationer. Med vilken glädje sjöng man ej t.ex. på sjukhus för att glädja någon kamrat, som låg länge sjuk, eller på sommarmöten på olika håll, ja t.o.m. i Norge. ---- Längtan att dela med sig utöver den egna kretsen har fått olika uttryck i Södergårdens kamratliv, vare sig det gällt de spanska barnen, Finland el. Norge el. t.ex. någon av arbetslöshet svårt hemsökt norrländsk församling. Man har varit glad att genom att få sy kläder el. genom insamlingar ta på sig ansvar och så vidga sin solidaritetskänsla. Man har funnit att ej minst sådant berikar kamratlivet. ----- Och när nu Södergården står vid ett vägskäl i förhoppning att slå upp sina portar för nya skaror från andra arbetsplatser, sker det förvisso med den önskan, att det bästa som den ägt och äger skall leva vidare och bli till ljus och glädje och bärkraft också i framtiden.

Folkhögskoletanken, vars upphovsman är N.F.S.Grundtvig, som redan 1831 i Danmark framhöll önskvärdheten av "en högskola för folklig vetenskaplighet och borglig bildning", manifesterades 1868 i de tre första folkhögskolorna i Sverige. Den egentliga anledningen hertill var ej enbart ett danskt inflytande utan även en följd av ett nyvaknat begär hos de kroppsarbetande klasserna efter upplysning, de nya kommunalförfattningarna och 1866 års riksdagsförordning. De senare förlänade ej blott nya rättigheter till dessa befolkningsgrupper utan väckte även hos dem känslan av skyldighet att skaffa sig medborgerlig bildning. Dessa tidigare folkhögskolor kom att främst rekrytera sina elever från jordbruksbefolkningen. Först genom grundandet av Brunnsviks folkhögskola 1906 och Birkagårdens folkhögskola 1922 kom denna skolform att direkt vända sig till industriarbetarna.

Folkhögskolan avser enligt Kungl. Maj:ts stadga för statsunderstödda folkhögskolor av den 31 december 1919 "att åt vuxen ungdom meddela allmän och medborgerlig bildning, varvid väsentlig vikt skall läggas vid en väckande till personligt tankeliv och sedlig styrka fostrande undervisning och särskild hänsyn tagas till att eleverna lära känna sin bygd och sitt land, dess historiska utveckling och nuvarande samhällsförhållanden, dess andliga och materiella hjälpkällor. Så långt med dess syften är förenligt bör undervisningen därjämte hava till uppgift att bibringa eleverna sådana praktiska kunskaper och färdigheter, som kunna giva dem ökad duglighet för deras levnadsyrke."

Från vanliga skolor skilja dessa sig genom avsaknaden av inträdesprövning och avgångsexamen. Undervisningen äger främst rum genom föreläsningar och diskussion. Ett visst kvantum vetande är här inte det enda väsentliga utan utveckling till självständigt tänkande individer och fostran till gemenskapsmänniskor. Stor vikt lägges förutom vid teoretiska ämnen även vid sång, musik, slöjd, idrott och gymnastik. Stundom äro folkhögskolorna förenade med en lantmanna- eller en husmodersskola.

Kurserna som vara mellan 6-3 månader, ha ofta varit för långa för att industriens ungdom skulle kunna vara tillåtna från sina platser för att besöka dem, varför olika semesterkurser för denna ungdom anordnats, sedan mitten av 1920-talet folkhögskolan mera inriktats på att tillgodose denna ungdoms bildningsbehov. Personalkonsulenter och yrkesinspektion ha strävat att på arbetsplatserna väcka intresse för folkhögskolekurser. Medel till bevisande av sådana har skänkts bland annat av Arbetarnas Bildningsförbund och av olika fackföreningar. Enskilda företag ha till sina anställda utdelat stipendier. Så är fallet med Svenska Tobaksmonopolet, där för närvarande vid samtliga fabriker utdelas cirka 25 stipendier per år, ett förnållande som successivt framvuxit sedan 25 år tillbaka. Från Tobaksmonopolet ha elever icke bara sants till de egentliga folkhögskolorna utan även i stor utsträckning till kvinnliga medborgarskolan i Fogelstad.

Folkhögskolan har emellertid i svensk utformning ingalunda snäva

nationella gränser utan strävar att hos sina elever väcka en känsla av förståelse och gemenskap med alla folk och nationer.^{1/} - Folkhögskoletiden innebär för de flesta en tid av inre samling, nyupptäckta sammanhang och vidgade perspektiv. Kring den som vänder åter från folkhögskolan står det en atmosfär av gott kamratskap och en rik personlig upplevelse, vilket sprider sig också till de övriga på arbetsplatsen.

Stockholm i februari 1946.

^{1/} Ett gott exempel å detta utgör den nordiska folkhögskolan i Genève.